

תקציר דו"ח אמנסטי: "זכויות האדם במזרח התיכון

ובצפון אפריקה: סקירה של שנת 2019"

סקירה כללית של האזור

מחאות נרחבות זעזעו את המזרח התיכון וצפון אפריקה במהלך שנת 2019, בעיקר באלג'יריה, באיראן, בעיראק, בלבנון ובשטחים הפלסטיניים הכבושים. הממשלות ברחבי המזרח התיכון וצפון אפריקה הפגינו נחישות מצמררת לריסוק גלי ההפגנות באמצעות כוח חסר רחמים ולרמוס את זכויותיהם של מאות אלפי המפגינים שיצאו לרחובות בקריאה לצדק חברתי ולרפורמות פוליטיות במהלך שנת 2019. ממשלות האזור, במקום להקשיב לתלונותיהם של המפגינים, פנו שוב לעבר דיכוי ללא לאות של המחאות, על מנת להשתיק את מבקריהן שאינם מסיתים לאלמות הן ברחובות והן באינטרנט. בעיראק ובאיראן לבדן, השימוש של הרשויות בכוח קטלני הוביל למותם של אלפים במחאות; בלבנון המשטרה השתמשה בכוח מופרז בלתי חוקי כדי לפזר את ההפגנות ובאלג'יריה הרשויות השתמשו במעצרים המוניים וברדיפה על מנת לדכא את ההפגנות. בכל רחבי האזור, ממשלות עצרו ורדפו פעילים ופעילות בגין פרסומים שונים באינטרנט, בשעה שאלו פנו אל הרשתות החברתיות כדי להתבטא

מחאות קטנות יותר פרצו אף בחלק מהמדינות, בהן מצרים, שם הן היוו אתגר נדיר לנשיא הנוכחי, וברצועת עזה היו מחאות נגד השלטון בפועל של חמאס. כמו כן, מחאות קטנות נרשמו בירדן, במרוקו, במערב סהרה, בעומאן ובטוניסיה. בדומה למחאות הגדולות יותר באלג'יריה, איראן, עיראק ולבנון, מפגינים רבים דרשו לשים סוף לשחיתות ולשפר את תנאי החיים שלהם ולכבוד רב יותר לזכויותיהם החברתיות והכלכליות. חלק מהמחאות דרשו לשים סוף לאלמות על רקע מגדרי וחלקן היו מחאות בשל חששות בנושאים סביבתיים

כוחות הביטחון נהנו מחסינות, ומערכות הצדק לא נתנו מענה ראוי להפרות זכויות אדם ולפשעים. היוזמה הבולטת ביותר לפעולה חיובית שנועדה להתמודד עם הפרות עבר הייתה בטוניסיה, שבה הוועדה לאמת ולכבוד סיימה את עבודתה בשנת 2019 והגישה המלצות שהן רלוונטיות לממשלות בכל האזור

צדדים בסכסוכים מזויינים בכל האזור ביצעו פשעי מלחמה והפרות אחרות של החוק הבינלאומי ההומניטרי, ובחלק מהמקרים הגבילו את הגישה לסיוע הומניטרי, באופן שפגע בשירותי בריאות ובשירותים בסיסיים אחרים. כוחות צבאיים אחרים תדלקו הפרות של זכויות אדם באמצעות עסקאות נשק בלתי חוקיות ובתמיכה צבאית ישירה בגורמים לוחמים

לבנון וירדן הוסיפו לארח בשטחן יותר מ-3 מיליון פליטים מסוריה, אבל חסמו את הכניסה של פליטים נוספים, ובלבנון אף גורשו כמה אלפים שנכנסו למדינה באופן בלתי חוקי. הסכסוכים המזויינים בלוב, בסוריה ובתימן הוסיפו להוביל לעקירתם של מאות אלפים מבתיהם

רפורמות הוצגו וקודמו במספר מדינות, בעיקר באזור המפרץ הפרסי, לשיפור ההגנות על מהגרי עבודה, אבל הם עדיין מתמודדים עם ניצול והפרות של זכויותיהם

כמו בשנתיים הקודמות, גם בשנת 2019 חלו שינויים ספורים ומבורכים בתחום החקיקה והמסד כדי לקדם את זכויותיהן וכבודן של נשים, אבל הן מחויורות כנגד הדיכוי החמור של מגינות זכויותיהן של נשים, בעיקר בערב הסעודית ובאיראן. כמו כן, רשויות ברחבי האזור כולו הוסיפו לדכא באופן חמור את זכויות חברות וחברי הקהילה הגאה, עצרו עשרות בני אדם בשל נטייה מינית או זהות מגדרית - או בשל התפישה של אותן זהויות. בין היתר, גברים רבים סבלו מעינויים שכללו בדיקות אנאליות כפויות

על מנת לדכא את המחאות ברחבי האזור, הרשויות נקטו שורה של אמצעים שכוללים שימוש בכוח מופרז ובלתי חוקי, לרבות ירי כדורים מצופי גומי, גז מדמיע, תותחי מים ושימוש באלות כלפי מפגינים בלתי אלימים. טענות אמינות ביותר תועדו לפחות ב-10 ממדינות האזור.

מעצרים שרירותיים של אלפי בני אדם תועדו בכל רחבי האזור, במיוחד באלג'יריה, במצרים, באיראן ובעיראק. כמו כן ממשלות שיבשו את רשתות התקשורת, ובין היתר באיראן הרשויות חסמו באופן כמעט מוחלט את הגישה לאינטרנט בזמן המחאות. כמו כן, הגישה לאפליקציות של פייסבוק, טוויטר, טלגרם ויוטיוב עדיין חסומות באיראן. במקביל, הרשות הפלסטינית חסמה בגדה המערבית את הגישה ל-59 אתרי אינטרנט מטעמים ביטחוניים - כולם הכילו חומרים ביקורתיים כלפי הרשויות.

בשנת 2019 אמנסטי אינטרנשיונל מצאה עדויות חדשות למתקפות דיגיטליות מתוחכמות על מגיני זכויות אדם ברחבי העולם בכלל, ובאזור המזרח התיכון ובצפון אפריקה בפרט. אמנסטי אינטרנשיונל מצאה כי שני פעילי ברוגלות של החברה נעשה NSO זכויות אדם במרוקו סומנו באמצעות תוכנות ריגול שפיתחה החברה הישראלית בעבר שימוש כדי לעקוב אחר אקטיביסטים שסומנו בערב הסעודית, באיחוד האמירויות ואף אדם מצוות אמנסטי אינטרנשיונל. כפי שפורסם בהרחבה בתקשורת ברחבי העולם, אמנסטי אינטרנשיונל תמכה בשנה החולפת במקביל, אמנסטי NSO בתביעה נגד משרד הביטחון של ישראל בדרישה לבטל את רישיון הייצוא הביטחוני של אינטרנשיונל מצאה שורת עדויות שפורסמו במהלך השנה ומפורטות בדו"ח לאופן שבו ממשלות משתמשות בשיטות מתוחכמות אחרות כדי לתקוף פעילי זכויות אדם, חלקן בסיוע ממשלות מערביות.

אמנסטי אינטרנשיונל קוראת לממשלות העולם כולו לעקוב אחר המלצות הדווח המיוחד של האו"ם בנושא חופש הביטוי ולהקפיא מיידית את כל מכירת והעברת ציוד מעקב וריגול עד שתוקם מסגרת חוקית בינלאומית ראויה בנושא.

אמנסטי אינטרנשיונל מצאה שבשנה החולפת נעשה שימוש נרחב בבתי דין מיוחדים, כגון בתי משפט צבאיים או מהפכניים, ובהם התקיימו משפטים שהפרו באופן חמור ביותר את הסטנדרטים הבינלאומיים של משפט הוגן. השימוש בבתי דין כאלה בלט בעיקר במצרים, איראן, ישראל והשטחים הפלסטיניים הכבושים, ערב הסעודית, וסוריה. עם זאת, בכל רחבי האזור, גם הדיונים בבתי המשפט הרגילים לקו בבעייתיות דומה.

הדו"ח עצמו מפרט את מצב זכויות האדם מדינה אחר מדינה, לפי סדר אלפביתי, באנגלית ונלווה לתקציר.

תקציר: ישראל והשטחים הפלסטיניים הכבושים בדו"ח

ישראל הוסיפה בשנת 2019 לכפות אפליה ממוסדת נגד האזרחים הפלסטינים החיים תחתיה, הן בישראל והן בשטחים הפלסטיניים הכבושים. הכוחות הישראליים הרגו 38 פלסטינים, בהם 11 ילדים, במהלך הפגנות ברצועת עזה ובגדה המערבית; רבים מהם נהרגו באופן בלתי חוקי בשעה שלא היו כל סכנה מיידית. ישראל לא הצליחה להבטיח נשיאה באחריות להפרות זכויות אדם ולפשעים או לתת מענה לקורבנות של הפרות חמורות של החוק ההומניטרי הבינלאומי.

תקיפות אוויריות והפגזות ישראליות ברצועת עזה הרגו 28 אזרחים פלסטינים שלא היו מעורבים ישירות בפעולות לחימה, בהם 10 ילדים. ישראל הוסיפה לתחזק את הסגר הבלתי חוקי על רצועת עזה, זו השנה ה-12, ובכך הוסיפה להטיל עונש קולקטיבי על אזרחי הרצועה והעמיקה את המשבר ההומניטרי ברצועה. ישראל מוסיפה להגביל את תנועתם של פלסטינים בשטחים הפלסטיניים הכבושים באמצעות מחסומים ונקודות בידוק. הרשויות בישראל עצרו באופן בלתי חוקי אלפי פלסטינים מהשטחים הפלסטיניים הכבושים והחזיקה מאות מהם במעצר ללא משפט בצו מנהלי, ללא משפט או כתבי אישום. מקרים של עינויים או של יחס בלתי הולם לעצירים, לרבות ילדים, בוצעו - וזכו לחסינות מעונש. ישראל עקרה יותר מ-900 פלסטינים מבתיהם מהגדה המערבית כתוצאה מהרס בתיהם. הרשויות השתמשו בשורה של אמצעים כדי לפגוע במגיני זכויות אדם, בעיתונאים ובאזרחים אחרים שמתחו ביקורת על הכיבוש המתמשך של הגדה המערבית, רצועת עזה ורמת הגולן.

כמו כן, הרשויות שללו ממבקשי מקלט גישה להליך נאות או הוגן של בקשת מקלט ובחינתה. בנוסף, סרבני מצפון לשירות צבאי נכלאו. בספטמבר בית המשפט העליון דחה את העתירה להקפיא את גירושם של ילדי מהגרי עבודה שנולדו בישראל בלי מעמד חוקי.

ישראל קיימה בחירות כלליות ב-9 באפריל, אך אף מנהיג מפלגה לא הצליח להקים קואליציה. כתוצאה מכך, בחירות נוספות נערכו ב-17 בספטמבר וגם הן הסתיימו ללא הקמת ממשלה. לכן, בחירות נוספות נקבעו לחודש מרץ 2020. ב-21 בנובמבר הוגשו נגד ראש הממשלה בנימין נתניהו כתבי אישום בגין שוחד, מרמה והפרת אמונים.

בשנת 2019 ישראל הוסיפה להרחיב את ההתנחלויות הבלתי חוקיות ואת התשתיות הקשורות להן בגדה המערבית הכבושה, כולל בירושלים המזרחית, באמצעות הכשרת מאחזים בלתי חוקיים, שנבנו בחלקם על קרקעות פלסטיניות פרטיות. ב-19 בנובמבר הממשל האמריקני הודיע כי לא יחשיב עוד את ההתנחלויות הישראליות בגדה המערבית הכבושה כבלתי חוקיות תחת החוק הבינלאומי. ב-25 במרץ נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ הכיר בריבונות הישראלית על רמת הגולן הכבושה, באופן שסותר את החלטות מועצת הביטחון של האו"ם שהכריזה על סיפוח הגולן כבלתי חוקי.

ב-20 בדצמבר התביעה של בית הדין הבינלאומי הפלילי הודיעה כי חקירה מקדימה תיערך "לגבי המצב בפלסטין" וסיכמה שפשעי מלחמה בוצעו בתוך השטחים הפלסטיניים הכבושים וכי "הקריטריונים באשר לתחום השיפוט... באשר לפתיחת חקירה - מולאו". עם זאת, בטרם החקירה תתקדם, התביעה החליטה לבקש את אישור שופטי בית הדין הבינלאומי הפלילי שהטריטוריה שבה בית המשפט יכול להפעיל את סמכותו כוללת את הגדה המערבית לרבות ירושלים המזרחית ואת רצועת עזה. בהקשר הכללי של החסינות מעונש הנפוצה באזור המזרח התיכון וצפון אפריקה, ההתקדמות לעבר חקירה שכזו היא צעד שאמנסטי מברכת עליו.

בחודש מרץ קבוצות חמושים ירו רקטות מרצועת עזה לתוך מרכז ישראל, ופצעו מספר אזרחים ישראלים. ישראל הגיבה בתקיפת מטרת של חמאס בעזה. בין 3 ל-6 במאי, הכוחות הישראליים ביצעו מאות תקיפות אוויריות ושיגרו פגזי ארטילריה על עזה והרגו 25 בני אדם; הקבוצות הפלסטיניות החמושות ירו מאות רקטות לתוך ישראל והרגו ארבעה בני אדם. בין 12 ל-16 בנובמבר, אחרי שישראל הרגה חבר בכיר בג'האד האיסלאמי בתקיפה אווירית, חלה הסלמה נוספת בלחימה. ישראל ביצעה תקיפות אוויריות שהרגו 33 בני אדם, 15 מהם אזרחים, בשעה שהקבוצות הפלסטיניות החמושות שיגרו רקטות לעבר ישראל וגרמו לפציעתם של אזרחים. ישראל גם ביצעה תקיפות אוויריות נגד מטרת איראניות ומטרות של חיזבאללה בשטח סוריה, לבנון ועיראק.

בתחום חופש הביטוי והאסיפה הרשויות בישראל השתמשו בשורה של אמצעים, לרבות פשיטות, מסעות הסתה ומגבלות על תנועה והטרדה שיפוטית כדי לפגוע במגיני זכויות אדם, בעיתונאים ובאזרחים אחרים שמתחו ביקורת על הכיבוש המתמשך בגדה המערבית, ברצועת עזה וברמת הגולן. BDS בפברואר פרסם המשרד לעניינים אסטרטגיים דו"ח שרושם עובדי זכויות אדם פלסטינים כקשורים לתנועת ולפעיליה, ותייג אותם כ"מחבלים בחליפות". ב-19 בספטמבר הכוחות הישראליים פשטו על משרדי ארגון אדאמיר ברמאללה והחרימו ציוד. ישראל המשיכה לאורך השנה לאסור על כניסתם של נציגים מארגוני זכויות אדם לשטחים הפלסטיניים הכבושים, בהם מומחים מטעם הדווח המיוחד של האו"ם לנושא זכויות האדם בשטחים. בחודש אוקטובר מנעה ישראל מליית' אבו זיאד, עובד אמנסטי אינטרנשיונל המשמש כקמפיין בנושא ישראל והשטחים הכבושים, מלצאת מהגדה המערבית "מטעמים ביטחוניים", ככל הנראה כאמצעי ענישה נגד פעילות זכויות האדם של הארגון. בנוסף, חוק החרם נוצל כדי לפגוע בפעילים ובארגונים שמתחים ביקורת על מדיניות Human Rights Watch ישראל. בחודש נובמבר בית המשפט העליון אישר את גירושם של מנהל אזור ישראל ופלסטין בארגון עומר שאקיר. בחודש יוני, חברת אנרג'יקס ניצלה את החוק כדי לתבוע את אל-מרסד, מרכז - Human Rights Watch זכויות אדם ערבי בגולן, לאחר שפרסם דו"ח על פרויקט אנרגיית-רוח נרחב על אדמות פרטיות בגולן.

אלימות כלפי נשים הוסיפה להיות בולטת בישראל בשנת 2019, במיוחד כלפי נשים פלסטיניות אזרחיות ישראל. לפחות 13 נשים נרצחו בשל אלימות מבוססת מגדר בישראל, ולפחות עוד שבע נשים נרצחו בגדה המערבית ובעזה. שמונה בני אדם מהקהילה הגאה נעצרו באופן שרירותי או שזכו ליחס בלתי הולם מכוחות הביטחון הפלסטיניים בגדה המערבית הכבושה לפי ארגונים מקומיים

הפרק העוסק במצב זכויות האדם בישראל ובשטחים הפלסטיניים הכבושים מופיע בעמוד 31 בדו"ח המלא. הפרק העוסק במצב זכויות האדם הפנים-פלסטיני מופיע בעמוד 52 בדו"ח המלא

שאלות ותשובות בנושא ישראל והשטחים הפלסטיניים הכבושים

עובד אמנסטי אינטרנשיונל ליית' אבו זיאד מתמודד עם איסור נסיעה שהרשויות בישראל הטילו עליו כעונש על עבודתו. כיצד אמנסטי מתמודדת עם זה?

צווי האיסור השרירותיים על יציאתו של ליית', שהוא איש צוות של אמנסטי, מהגדה המערבית הכבושה הם ניסיון בוטה של הרשויות בישראל להעניש אותו על עבודתו בתחום זכויות האדם. אמנסטי אינטרנשיונל עתרה לבית המשפט המחוזי בירושלים במטרה לבטל את ההחלטה. הרשויות בישראל לא סיפקו כל ראיות התומכות בטענה "המגוכחת לפיה הצווים הוצאו נגד ליית' "מסיבות ביטחוניות

"מה עמדתכם בנוגע להודעתו של נשיא ארצות הברית טראמפ על "תוכנית המאה תוכניתו המוצעת של הנשיא טראמפ תוביל להפרה של החוק הבינלאומי ולהחמרה בפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים ובשליטת זכויות אלו. מספר צעדים בתוכנית מציעים הרחבה רשמית של הריבונות הישראלית אל בקעת הירדן ולרוב ההתנחלויות הבלתי חוקיות בשאר הגדה המערבית הכבושה בתמורה לשטחים שכעת נמצאים בתוך ישראל. הדבר יוביל להמשך סיפוח של שטח פלסטיני, תוך שלילה של ההגנות שהחוק הבינלאומי ההומניטרי מעניק לאוכלוסיה שתחת כיבוש. חילופי השטחים עלולים אף לפגוע בפלסטינים אזרחי ישראל ולשלול את זכויותיהם. העסקה עוד כוללת אפליה ממוסדת נגד פלסטינים שמהם נשללו הזכויות הבסיסיות והגישה לצדק במשך עשורים תחת הכיבוש הישראלי. העסקה תעמיק את החסינות מעונש של מפירי הזכויות בכך שתחייב את הפלסטינים לוותר על אפשרות דרישתם לצדק ולפיצוי בגין פשעים תחת החוק הבינלאומי בבית הדין הבינלאומי הפלילי ותחת חוקי סמכות אוניברסלית

לפרטים נוספים: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/01/usa-israel-opt-dismal-peace-deal-will-exacerbate-violations>

מה עמדת אמנסטי בנוגע לדוח של דיוויד קולייר המאשים חברי צוות של הארגון באנטישמיות דיוויד קולייר הוא אדם בעל אג'נדה אישית מאוד ברורה. הוא לא פנה אלינו לבקשת תגובה ולא נתן לנו את הזכות לענות לטענות בטרם פרסם את הטענות שלו. בדיקה ראשונית של התוכן שפרסם מראה שהחומר שופע באי דיוקים ובסילופים ואינו ראוי לתגובה

אמנסטי אינטרנשיונל היא תנועה עצמאית ונטולת פניות שנצמדת לסטנדרטים הגבוהים ביותר של מחקר בכל עבודתה. כל מחקר שמפורסם על ידי אמנסטי אינטרנשיונל נתון להליך בדיקה קפדני ביותר שכולל שכבות רבות של אישור על ידי מנהלי מחקר ומומחים במדיניות ובחוק הבינלאומי אמנסטי מחייבת לחשיפת הפרות של זכויות אדם ופגיעות בהן בכל מקום ותוסיף לפעול כך

מדוע אתם מתמקדים רק בהפרות זכויות אדם באזור המזרח התיכון וצפון אפריקה, ולא בהפרות שמבצעת ארצות הברית או מעצמות עולמיות אחרות. ארצות הברית רק באחרונה התנקשה באופן בלתי חוקי בחייו של מנהיג צבאי? איראני בכיר ואמנסטי לא אמרה דבר - כיצד תוכלו להצדיק זאת אמנסטי אינטרנשיונל פועלת לחשוף ולהטיל אור על הפרות זכויות אדם בכל מקום שבו הן מתרחשות בכל העולם. הגבנו שוב ושוב להפרות של זכויות אדם שהממשל האמריקני ביצע ומבט פשוט בעמוד המוקדש לארצות הברית

באתר האינטרנט שלנו יראה שבאופן קבוע אנחנו מגיבים לנושאים כגון עונש מוות, זכויות פליטים ומהגרים, הפרות אמריקניות של החוק ההומניטרי הבינלאומי שמובילות להרג ולפגיעה באזרחים בסוריה ובעיראק במאבק נגד הקבוצה החמושה המכנה את עצמה המדינה האיסלאמית, וכן הפרות אחרות חמורות הקשורות לארצות הברית מבית ומחוץ.

אמנסטי אינטרנשיונל בדרך כלל איננה נוקטת עמדה באשר לשאלה האם השימוש בכוח בין מדינות הוא מוצדק או חוקי. המוקד העיקרי שלנו הוא זכויות אדם והאם היו הפרות של החוק הבינלאומי ההומניטרי, או של זכויות האדם. לפיכך, אין באפשרותנו להגיב על חוקיות ההחלטה של צבא של מדינה אחת לתקוף מדינה שנייה.